

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

УДК 336.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-105-2>

Голинський Ю. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка;

Державна установа «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долішнього

Національної академії наук України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2724-5027>

Басараб С. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9199-4185>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

У сучасних умовах глобальних викликів, пов'язаних з економічною кризою, воєнними конфліктами та зміною фіскальних пріоритетів, посилення фіскальної стійкості держави набуває стратегічного значення. Проведення ефективних податкових реформ є ключовим інструментом адаптації бюджетної системи до нових обставин і забезпечення сталого економічного розвитку. Метою статті є дослідження міжнародного досвіду реформування податкових систем для обґрунтування напрямів удосконалення податкової політики України в контексті забезпечення її фіскальної стійкості. Методологічну основу дослідження становлять методи порівняльного та системного аналізу, структурно-логічного узагальнення, а також кількісного аналізу офіційної статистики. Проаналізовано підходи до податкових реформ у Німеччині, Швеції та Україні з урахуванням їхнього впливу на показники державного боргу, дефіциту бюджету, рівня прозорості податкової системи та екологічних чинників. Проведено порівняльну характеристику податкового навантаження та бюджетної стійкості. Виявлено, що фіскальна дисципліна, прозорість адміністрування та цільове використання податкових надходжень є ключовими факторами зміцнення фінансової стабільності. Практична цінність дослідження полягає у формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо трансформації податкової політики України з урахуванням позитивного міжнародного досвіду.

Ключові слова: фіскальна стійкість, податкова політика, податкова реформа, державний борг, бюджетний дефіцит, податкова прозорість, міжнародний досвід.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років Україна опинилася перед низкою серйозних викликів, які суттєво вплинули на стан публічних фінансів. Зростання бюджетного дефіциту, нестабільність макроекономічного середовища, зростаюча залежність від зовнішнього фінансування та високий рівень державного боргу підсилили потребу у перегляді підходів до формування податкової політики. Податкова система, яка має бути одним із ключових інструментів забезпечення фінансової стабільності, наразі виявляє низку системних проблем: складне адміністрування, непослідовність законодавчих змін, відсутність дієвих стимулів для малого та середнього бізнесу, а також недостатній рівень цифровізації. Вирішення цих проблем вимагає оновлення існуючої системи оподаткування — такої, що була б прозорою, стабільною та адаптованою до сучасних викликів. У цьому контексті особливої цінності набуває досвід країн, які успішно реалізували комплексні податкові реформи та змогли досягти балансу між наповненням бюджету і підтримкою економічного розвитку. З огляду на стратегічний курс України на європейську інтеграцію, доцільно вивчати підходи, які застосовувалися в країнах Європейського Союзу. Зокрема, увагу заслуговує досвід Німеччини та Швеції, де податкові реформи проводилися системно, з урахуванням цифрових інновацій, соціальних потреб і викликів глобальної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вітчизняних науковців, які приділяли увагу

проблемам податкового навантаження та фіскальної стійкості України, належать Тульчинський П.Б. і Змієнко М.О. [5], які у своїх працях підкреслюють надмірне адміністративне навантаження на бізнес, що ускладнює податкове адміністрування та сприяє тінізації економіки. Вони пропонують гармонізацію податкової системи України з європейськими стандартами, автоматизацію процесів і спрощення звітності, що відповідає потребам підвищення фіскальної стійкості.

Лісяк Л.В., Гуменюк М.О. та Філімонова Д.А. [6] аналізують досвід Німеччини та Швеції щодо єдиного фіскального обліку і податкових стимулів для малого та середнього бізнесу. Вони наголошують на важливості адаптації цих моделей в Україні для оптимізації податкового навантаження і підвищення прозорості взаємодії бізнесу з державою, а також на необхідності координації між органами влади та залучення бізнесу до прийняття рішень.

Рубан М.О. [7] у своїй роботі аналізує роль податкової політики як інструменту регулювання економічного зростання. Він підкреслює важливість оптимізації податкової системи для стимулювання інвестиційної активності та економічної стабільності. Автор також досліджує досвід у формуванні ефективної податкової політики, що забезпечує економічне зростання та стабільність. Особливу увагу він приділяє адаптації цих моделей до українських реалій для підвищення фіскальної ефективності.

Таким чином, аналіз сучасних досліджень свідчить про необхідність комплексного підходу до вдосконалення податкової системи України з урахуванням міжнародного досвіду, що є ключовим для підвищення фінансової стійкості країни та створення сприятливих умов для бізнесу і економічного розвитку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність значної кількості досліджень, присвячених податковій політиці та фінансовій стабільності, чимало аспектів досі залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, більшість праць зосереджуються або на теоретичних підходах до побудови ефективної податкової системи, або на аналізі окремих реформ без глибокого порівняння з українськими реаліями. Бракує комплексного узагальнення міжнародного досвіду, яке б поєднувало оцінку фінансового впливу, адміністрування податків, ефективності стимулюючих механізмів і рівень прозорості.

Особливо недослідженими залишаються питання адаптації іноземних моделей оподаткування до умов країн з нестабільною економікою та воєнним станом, таких як Україна. Також у науковій літературі рідко простежується зв'язок між динамікою податкових надходжень та бюджетною стійкістю в коротко- та середньостроковій перспективі.

Отже, актуальним залишається подальше вивчення досвіду країн, які успішно провели податкові реформи, з метою виділення практик, що можуть бути найбільш ефективними для трансформації податкової системи України з урахуванням сучасних викликів.

Мета статті. Основна мета дослідження полягає у виявленні найбільш ефективних підходів до реформування податкової системи на основі досвіду країн Європейського Союзу з метою посилення фінансової стійкості України. Дослідження зосереджене на практичних механізмах, що довели свою результативність у Німеччині та Швеції, а також на оцінці можливостей їх адаптації до українських умов з урахуванням сучасних економічних викликів, таких як воєнний стан, зростання бюджетного дефіциту та необхідність підтримки підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Податкова система є одним із головних елементів економічної політики держави, оскільки забезпечує формування бюджету, впливає на інвестиційну активність та створює умови для соціально-економічного розвитку. В Україні податкова система побудована на поєднанні загальнодержавних і місцевих податків, що формують основну частину доходів усіх рівнів бюджетної системи. Значну частину надходжень становлять непрямі податки, зокрема податок на додану вартість, акцизний збір і мито. Водночас важливе місце у структурі податкових доходів займають прямі податки, такі як податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб. Діє також спрощена система оподаткування, що надає можливість малому та середньому бізнесу працювати за спрощеними правилами.

Податкова система виконує не лише фінансову, але й регуляторну функцію: держава за допомогою податкових важелів стимулює інвестиції, підтримує окремі галузі економіки, впроваджує соціальні та екологічні пріоритети.

Останніми роками значну увагу приділяють цифровізації податкових процесів, зокрема впровадженню електронного документообігу та онлайн-сервісів для платників. Водночас існують чинники, які знижують ефективність системи: складність

адміністрування, нестабільність нормативної бази, недостатня інтеграція цифрових рішень і високий рівень тінізації економіки. Ці аспекти свідчать про потребу у вдосконаленні національної моделі оподаткування та пошуку більш ефективних підходів. Для визначення напрямів удосконалення податкової системи України доцільно проаналізувати практики країн Європейського Союзу, які досягли високого рівня ефективності та прозорості оподаткування [1].

Податкові системи країн Європейського Союзу демонструють різні підходи до забезпечення фінансової стійкості та економічного розвитку, однак вони ґрунтуються на принципах прозорості, стабільності та ефективного адміністрування. Досвід таких країн, як Німеччина та Швеція, демонструють ефективні моделі податкових реформ, спрямовані на полегшення адміністрування та створення умов для розвитку бізнесу. Зокрема, Німеччина реалізувала низку реформ, що дозволили значно знизити податкове навантаження на корпоративний сектор, що позитивно вплинуло на інвестиційний клімат. Також важливим елементом стало впровадження електронних систем для спрощення податкових процедур. Це дозволяє бізнесу зменшити адміністративні витрати і спростити взаємодію з податковими органами. Проте, попри значний прогрес, складність німецької податкової системи залишається, і необхідність подання великої кількості декларацій зберігає значний тягар для підприємств.

Німецька модель податкової реформи охоплює як фінансові, так і структурні зміни, спрямовані на підвищення прозорості податкової системи, а також на зміцнення конкурентоспроможності економіки через зниження податкового навантаження. У 2023 році країна запровадила ряд нововведень:

- Підвищення неоподаткованого мінімуму, що дозволило збільшити доступність для середнього класу та знизити податковий тиск на малий бізнес.
- Індиксація ставок податків відповідно до рівня інфляції, що дозволяє підтримувати стабільність податкових надходжень.
- Підтримка малих і середніх підприємств через механізми прискореної амортизації та зменшення податкового тягара.
- Перегляд умов оподаткування доходів юридичних осіб, що має на меті залучити більше інвестицій у країну.

Завдяки цим заходам Німеччина змогла збалансувати податкове навантаження та забезпечити стабільність надходження до бюджету [2].

Ще одним із прикладів сучасного підходу до оподаткування є Швеція з її розвиненою цифровою інфраструктурою та соціально спрямованою податковою системою. Швеція, зі свого боку, також демонструє інноваційний підхід до податкової політики, орієнтуючи її на підтримку малого та середнього бізнесу, а також на розвиток інноваційних технологій. Спеціальні податкові пільги для стартапів та інноваційних компаній дозволяють створювати умови для розвитку нових технологій і поліпшення конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Таким чином, досвід Німеччини та Швеції може бути корисним для України з точки зору поєднання ефективного адміністрування та стимулювання бізнесу. Для кращого зіставлення ключових характеристик податкових систем України, Німеччини та Швеції подано порівняльну таблицю 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика податкових систем України, Німеччини та Швеції

Показник	Україна	Німеччина	Швеція
Ставка ПДВ	20%	19%	25%
Ставка ПДФО	18%	45% (сплачують ті, які мають великі доходи)	32%
Ставка корпоративного податку	18%	25%	22%
Система соціальних внесків	22%	20%	35%
Мінімальна зарплата	8000 грн	2050 €	24000 SEK

Примітка. Розрахунок гривневого еквіваленту проведено за офіційним курсом НБУ на 30.06.2025:

• 1 євро = 48,7823 грн

• 1 SEK = 4,3906 грн

Відповідно:

2 050 € × 48,7823 = 99 958 грн

24 000 SEK × 4,3906 = 105 375 грн

Джерело: складено на основі [3; 4]

Податкові системи України, Німеччини та Швеції формувалися під впливом різних економічних, соціальних та історичних умов, що зумовило їх відмінності як у структурі податків, так і в підходах до адміністрування. У Швеції ставка податку на додану вартість становить 25% і виконує ключову роль у фінансуванні масштабних соціальних програм, таких як охорона здоров'я та освіта. У Німеччині функціонує прогресивна шкала податку на доходи фізичних осіб, де максимальна ставка 45% застосовується до громадян із високим рівнем доходу, забезпечуючи більш справедливий розподіл податкового навантаження та підтримку соціальної рівноваги. В Україні використовується фіксована ставка ПДФО (18%), що робить процес адміністрування більш спрощеним, але водночас не враховує диференціації доходів платників. Соціальні внески також різняться між країнами: у Швеції вони становлять 35%, у Німеччині – близько 20%, тоді як в Україні – 22%. Ці відмінності пояснюються різними підходами до фінансування соціальної сфери та рівнем участі держави у забезпеченні громадян соціальними послугами. Рівень мінімальної заробітної плати в кожній країні також визначається економічними умовами, продуктивністю праці та державними соціальними стандартами, що формує загальний баланс між фіскальними інтересами та добробутом населення.

Отже, досвід європейських країн показує, що поєднання цифровізації та прозорих фіскальних механізмів сприяє підвищенню стабільності та ефективності податкової системи. Для України вивчення цих практик є важливим етапом на шляху до реформ, однак передусім необхідно проаналізувати поточний стан власних макроекономічних показників. Таблиця 2 ілюструє динаміку податкового навантаження, рівня державного боргу та бюджетного дефіциту в Україні за 2022–2024 роки.

Аналіз взаємозв'язку між податковим навантаженням та фіскальною стійкістю за період 2022–2024 років демонструє певну динаміку основних макроекономічних показників України.

Податкові надходження у відсотках до ВВП, що є індикатором податкового навантаження на економіку, зазнали змін протягом досліджуваного періоду. Спостерігалось зниження показника з 35% у 2022 році до 32,4% у 2023 році, після чого відбулося незначне зростання до 34% у 2024 році. Зменшення податкових надходжень у 2023 році могло бути наслідком впливу воєнних дій на економічну активність, що призвело до скорочення бази оподаткування. Відновлення показника у 2024 році може свідчити про адаптацію економіки до нових умов та/або впровадження заходів з покращення адміністрування податків.

Динаміка державного боргу у відсотках до ВВП відображає тенденцію до зростання протягом усього періоду. Зростання державного боргу з 78,4% у 2022 році до 91,2% у 2024 році свідчить про збільшення потреби у залученні зовнішніх та внутрішніх запозичень для фінансування державних видатків, особливо в умовах значного бюджетного дефіциту.

Бюджетний дефіцит, виражений у відсотках до ВВП, показує перевищення державних витрат над доходами. Найбільший дефіцит спостерігався у 2023 році (-20,39%), що може бути пов'язано зі значними витратами на оборону та соціальну підтримку населення. Зменшення дефіциту у 2024 році (-17,74%) може вказувати на певні зусилля з оптимізації державних витрат та збільшення доходів бюджету.

Отже, наведені показники свідчать, що Україна має критичний рівень дефіциту та боргового навантаження, що робить актуальним впровадження ефективних податкових інструментів. У цьому контексті важливими орієнтирами можуть слугувати підходи Німеччини та Швеції, зокрема цифровізація адміністрування, розширення податкової бази та стимулювання малого бізнесу.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз податкових систем України, Німеччини та Швеції показав, що ефективна податкова політика ґрунтується на принципах прозорості, стабільності, цифровізації та широкої податкової бази. Моделі Німеччини та Швеції демонструють, що

Таблиця 2

Взаємозв'язок між податковим навантаженням і фіскальною стійкістю в Україні

Показники	2022	2023	2024
Податкові надходження (% ВВП)	35%	32,4%	34%
Державний борг (% ВВП)	78,4%	84,4%	91,2%
Бюджетний дефіцит (% ВВП)	-17,62%	-20,39%	-17,74%

Джерело: складено на основі [1; 3]

високі податкові ставки можуть бути збалансовані за рахунок ефективного адміністрування, довіри платників та цільового розподілу бюджетних коштів. Українська система, маючи власну специфіку та виклики, потребує вдосконалення у напрямі підвищення прозорості та передбачуваності. Аналіз макрофінансових показників України (податкове навантаження, державний борг, бюджетний дефіцит) засвідчив необхідність підвищення ефективності адміністрування та розширення податкової бази. Значні дефіцит і боргове навантаження підтверджують, що без модернізації податкової системи забезпечити фінансову стійкість буде складно. Пропозиції щодо вдосконалення податкової системи України:

1. Посилити контроль за трансфертним ціноутворенням та схемами ухилення від оподаткування. Це дозволить зменшити масштаби тіньової економіки та збільшити надходження до державного бюджету.

2. Розширити цифровізацію та впровадження електронних сервісів. Сучасні онлайн-інструменти

мають підвищити прозорість адміністрування, зменшити бюрократію та зручніше взаємодіяти з платниками податків.

3. Розвивати податкову культуру серед громадян та бізнесу. Це передбачає інформування платників про важливість добровільного виконання податкових зобов'язань.

4. Диверсифікувати джерела податкових надходжень. Доцільно запровадити або розширити податки на розкіш, цифрові послуги чи інші сучасні інструменти оподаткування, що зменшить залежність бюджету від ПДВ та податку на прибуток.

5. Адаптувати кращі міжнародні практики до національних умов. Поєднання досвіду Німеччини та Швеції з урахуванням українських реалій допоможе досягти балансу між фіскальною стабільністю, підтримкою бізнесу та соціальною справедливістю. Реалізація зазначених заходів створить підґрунтя для більш ефективної податкової системи, здатної забезпечити стабільні надходження та сприяти економічному зростанню.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт. Державна податкова служба. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 29.06.2025).
2. Податкова реформа Німеччини. URL: <https://regeldukraine.com/podatкова-reforma-v-nimechchyni/> (дата звернення: 29.06.2025).
3. Офіційний сайт. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 29.06.2025).
4. Статистика боргів країн членів Європейського союзу. URL: <https://monitor-press.info/uk/news/20423-v-jevrosoyuzi-opublikovali-statistiku-borgiv-clenskix-krayin> (дата звернення: 29.06.2025).
5. Тульчинський Р. В., Змієнко М. О. Податкова система України, її недоліки та шляхи реформування. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2009. № 6. С. 42–47.
6. Лисяк Л. В., Гуменюк М. О., Філімонова Д. А. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 31. С. 90–94.
7. Рубан М. О. Податкова політика як інструмент регулювання економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 13 (2). С. 105–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_13%282%29__24

References:

1. Ofitsiyni sait: Derzhavna podatkova sluzhba [Official website. State Tax Service of Ukraine]. Available at: <https://tax.gov.ua/> (accessed June, 29 2025).
2. Podatkova reforma Nimechchyny [Tax reform in Germany]. Available at: <https://regeldukraine.com/podatкова-reforma-v-nimechchyni/> (accessed June, 29 2025).
3. Ofitsiyni sait. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Official website. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://minfin.com.ua/> (accessed June, 29 2025).
4. Statystyka borhiv krain chleniv Yevropeiskoho Soiuzu [Statistics of EU member states' debts]. Available at: <https://monitor-press.info/uk/news/20423-v-jevrosoyuzi-opublikovali-statistiku-borgiv-clenskix-krayin> (accessed June, 29 2025).
5. Tulchynskyi R. V., Zmienko M. O. (2009). Podatkova systema Ukrainy, yii nedoliky ta shliakhy reformuvannya [The tax system of Ukraine, its shortcomings and ways of reforming]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU "KPI" – Economic Bulletin of NTUU "KPI"*, no. 6, pp. 42–47.
6. Lysiak L. V., Humeniuk M. O., Filimonova D. A. (2018). Udoskonalennia podatkovoï systemy Ukrainy z urakhuvanniam dosvidu zarubizhnykh krain [Improvement of the tax system of Ukraine considering the experience of foreign countries]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seria: Ekonomika i menedzhment – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and Management*, no. 31, pp. 90–94.
7. Ruban, M. O. (2017). Podatkova polityka yak instrument rehuliuvannia ekonomichnoho rozvytku [Tax policy as a tool for regulating economic development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seria: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy*, no. 13 (2), pp. 105–109. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_13%282%29__24 (accessed June, 29 2025).

Holynskyy Yuriy

Ivan Franko National University of Lviv,
State Institution “M.I. Dolishniy Institute of Regional Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine”

Basarab Sofia

Ivan Franko National University of Lviv

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN REFORMING TAX SYSTEMS TO ENSURING FISCAL SUSTAINABILITY

Summary

In the context of growing global economic instability and increased fiscal pressures, strengthening fiscal sustainability has become a strategic priority for many countries. This article explores the international experience of tax system reform, with a particular focus on the practices of Germany and Sweden, to identify the most effective approaches for enhancing Ukraine’s fiscal stability. The research is based on comparative and system analysis, quantitative evaluation of official statistics, and logical generalization. The study highlights that effective tax reforms in EU countries are driven by the principles of transparency, administrative simplicity, and fiscal discipline. Germany has focused on reducing the tax burden for businesses, implementing electronic tax procedures, and supporting innovation through tax incentives. Sweden, meanwhile, has emphasized progressive income taxation, digitalization, and support for environmentally responsible businesses and startups. The article also examines the current state of Ukraine’s tax system, identifying its administrative complexity, insufficient support for small and medium-sized enterprises, and low levels of tax discipline as major obstacles to sustainable development. A comparison of key tax indicators, including VAT, personal income tax, and corporate tax rates, reveals significant differences between the systems of Ukraine, Germany, and Sweden. The practical value of the study lies in proposing evidence-based recommendations for transforming Ukraine’s tax policy. These include improving tax administration, introducing incentives for innovation and green technologies, diversifying tax revenues, and fostering tax culture. The research concludes that adapting successful international practices could significantly contribute to enhancing Ukraine’s fiscal resilience and economic growth.

Keywords: fiscal sustainability, tax policy, tax reform, budget deficit, public debt, international experience, transparency.